

A nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosának beszámolója a 2005-ös évről

A törvényi előírásoknak megfelelően március hónap végéig az országgyűlési biztosok benyújtják az előző évről készült beszámolóikat a Parlamentnek. Az országgyűlési választások miatt azonban nagy valószínűséggel csak az őszi folyamán kerül majd sor azok megtárgyalására. Az alábbiakban vázlatosan ismertetjük a kisebbségi biztos tavalyi évről szóló beszámolójának főbb megállapításait.

2004-ben kissé *csökkent a hivatalunkhoz beérkezett panaszok* száma. Egyelőre nem lehet megítélni, hogy ez a több éve tartó emelkedés megtorpanását, stagnálást, esetleg a tendencia visszafordulását jelenti-e, vagy csak átmeneti jelenségről van szó. A változás mindenestre nem olyan jelentős, hogy abból messzemenő következtetésekre lehessen jutni. A panaszok strukturális jellemzői viszont ezúttal is nagyfokú állandóságot mutatnak, mint ahogy az ajánlásaink, kezdeményezéseink fogadtatása sem változott alapvetően.

2006 a választás éve kisebbségi önkormányzati szempontból is, ezért ezúttal a tavalyi események közül a kisebbségi és a választójogi törvény változásaival kapcsolatban teszünk néhány észrevételt. A változások mindkét esetben régóta esedékesek voltak, így azokat ünnepelni is lehetne. A kisebbségi önkormányzati joganyaggal kapcsolatban erre van is ok, hiszen a változások nem érték ugyan el az optimális határt, de mindenképpen előrelépést jelentettek.

Más a helyzet a *választójoggal*. Az itt bekövetkezett kettős kudarccal (törvényhozás, alkotmánybíráskodás) a beszámoló részletesen foglalkozik, máris javaslatot téve a további teendőkre. Csak remélni lehet, hogy a kisebbségi önkormányzati választások eseményei nem igazolják a legborulatóbb várakozások bekövetkezését, de a hatályos szabályozás anomáliái miatt az sem zárható ki. *Rendkívül sajnálatos és komoly visszalépés az ún. „kedvezményes mandátum” elvesztése*, bár a megfelelő akarat megléte esetén ez még pótolható. Az önkormányzati választásokig hátralévő mintegy hét hónap legfontosabb teendője jó felkészüléssel minimálisra csökkenteni a kockázatokat és lehetőség szerint megelőzni a visszaélés-szerű joggyakorlást. Ez átlagon felüli aktivitást követel elsősorban a közigazgatástól, de a hivatalban lévő kisebbségi önkormányzatok is nagyban hozzájárulhatnak a választások sikeres előkészítéséhez és lebonyolításához

Már a múlt évi beszámolónkban is jeleztük az etnikai adatokkal kapcsolatos nehézségeket, és azt, hogy a probléma európai dimenziójú. Arra is utaltunk,

Kaltenbach Jenő

hogy a megoldás érdekében két szálon is történnek erőfeszítések, nevezetesen az Európai Unióban és az Európa Tanácsban. A dominánsnak mondható európai álláspont szerint, az *etnikai adatok gyűjtése és kezelése* elengedhetetlenül szükséges, mind kisebbségvédelmi, mind esélyegyenlőségi szempontból. Másként fogalmazva, a valóban hatékony és adekvát kisebbségvédelmi rendszerek, illetve antidiszkriminációs politikák és jogintézmények kidolgozása és megvalósítása megfelelő adatbázisok létrehozása nélkül elképzelhetetlen. Az egyes államok ezzel kapcsolatban mutatkozó elhárító magatartása, – adatvédelmi okokra való hivatkozással –, nem tekinthető elfogadható indoknak, sőt az ilyen adatok hiánya a nem megfelelő állami magatartásra utalhat. *Az adatgyűjtés során természetesen be kell tartani a személyes adatok védelmére vonatkozó Európa-szerte elfogadott elveket, eljárásokat és szabályokat.* Az etnikai adatgyűjtés során mindig figyelemmel kell lenni a titkosság, az önkéntesség, a legitim és legális célhoz kötöttség, az arányosság és a megfelelő felvilágosítás elveire.

A *kisebbségi oktatás* helyzetével az összes eddigi beszámolónkban viszonylag részletesen foglalkoztunk. Az oktatás ügye – mindenekelőtt az oktatás általános színvonala és az azt garantáló személyi- és tárgyi feltételek megléte – általában is a legfontosabb társadalmi kérdések közé tartozik, ugyanakkor kiemelt fontossággal bír a nemzeti és etnikai kisebbsé-

gek esetében, hiszen a kisebbségi oktatás olyan kulcsfontosságú, mondhatni stratégiai feladat, amely a szó szoros értelmében meghatározhatja egy-egy kisebbségi közösség fennmaradását, identitásának megőrzését.

Az ún. nemzetiségi oktatás esetében a 2005-ös év nem hozott újabb fordulatokat, azok a problémák, amelyekkel találkoztunk, már régóta ismertek, talán csak árnyalatokban különböznek a korábbi évek tapasztalataitól. A nemzetiségi oktatás egyik elsődleges célja az anyanyelvi ismeretek elmélyítése, illetve fejlesztése (nyelvoktató programok), illetve a nyelvismeret színvonalával szoros összefüggésben a különböző tantárgyak, ismeretek anyanyelven történő oktatása.

A kisebbségi oktatással foglalkozó fejezetben áttekintjük az önkormányzatok által fenntartható nevelési-oktatási és kulturális intézményekre vonatkozó szabályokat, valamint bemutatjuk a kisebbségi önkormányzatok egyetértési jogával kapcsolatos panaszokat.

Beszámolónkban ismételtén foglalkozunk a *kisebbségi közszolgálati média* ügyével. A 2004. évben folytatott átfogó vizsgálatunk után, amely a kisebbségi jogok általános helyzetével foglalkozott a közszolgálati médiában, 2005 őszén több kisebbségi önkormányzat és szervezet is panasszal fordult Hivatalunkhoz. Beadványukban azt kifogásolták, hogy 2006. február 1-jétől az OIRT FM sávon megszűnik a Magyar Rádió Rt. nemzetiségi műsorainak országos sugárzása, a régóta ismert frekvenciaprobléma megoldása érdekében azonban konkrét, érdemi intézkedés nem történt. Vizsgálatot kezdtünk, melynek keretében a Magyar Rádió Rt. alelnökei mellett, az Országos Rádió és Televízió Testület (ORTT) elnökét, a Magyar Rádió Közalapítvány elnökét, valamint az informatikai és hírközlési minisztert is megkerestük.

Minden szervtől azt kértük, hogy a kisebbségi rádióműsorok országos sugárzásával kapcsolatos frekvenciaprobléma rendezésére – a kisebbségek országos önkormányzataival együttműködve – olyan végleges koncepciót dolgozzanak ki, amellyel a 13 országos kisebbségi önkormányzat egyetért, és amely nem ideiglenes jelleggel, hanem hosszú távon garantálja a kisebbségi rádióműsorok jól hallható, országos sugárzását.

A korábbi beszámolók szinte mindegyikében szoltunk *a roma munkavállalókkal szembeni előítéletekről*, a hátrányos megkülönböztetés jelenségéről, valamint az ezek ellen való fellépés jogi lehetőségeiről. Ez évi beszámolónkban azokat az ügyeinket ismertetjük, amikor kisebbségi önkormányzati képviselők azért fordultak hozzánk, mert azt tapasztalták, hogy foglalkoztatásuk során hátrányos megkülönböztetés érte őket, és ez, feltételezésük szerint összefüggésben állhatott tisztségükkel, megbízatásukkal.

E panaszok abból adódhatnak, hogy a kisebbségi

önkormányzati feladatok eredményes ellátása rendszeres egyeztetéseket tesz szükségessé a helyi önkormányzat képviselő-testületével. Ezek a tárgyalások a települések egy részében nyugodt körülmények között zajlanak, azonban vizsgálataink során gyakran szembesülünk éles vitákkal is. Tapasztalataink szerint e konfliktusok nem minden esetben maradnak a korrekt partnerség keretein belül, és akár odáig is fajulhatnak, hogy egyes képviselő-testületek a munkáltatói jogköreiket felhasználva próbálnak nyomást gyakorolni a kisebbségi önkormányzat tagjaira.

2005-ben – az elmúlt évekhez hasonlóan – több olyan panasz is érkezett Hivatalunkhoz, amelyekben *a rendőrség és a büntetés-végrehajtási szervek* eljárását, illetve intézkedéseit kifogásolták. A beadványozók többsége azt feltételezte, hogy az őket ért sérelmek cigány származásukra vezethetők vissza.

Az e tárgykörben folytatott 2005. évi vizsgálataink során egyetlen esetben sem lehetett bizonyítani, hogy a beadványozókat származásukkal összefüggésben érte volna hátrány. Megítélésünk szerint ez a probléma összetettségére és a bizonyítási eljárás nehézségeire utal, illetve vélhetőleg arra is, hogy az eljáró szervek egyre nagyobb hangsúlyt fektetnek a hátrányos megkülönböztetés megelőzésére és megszüntetésére. A rendőrségnél például a cigány kisebbséget érintő diszkriminatív, jogsértő esetek megelőzése érdekében már évek óta szerveznek különböző együttműködési programokat.

Tisztában vagyunk azzal, hogy az Obtv. kategorikusan kizárja a bíróságok ítélező tevékenységének vizsgálatát, illetőleg azzal, hogy az egyes konkrét ügyekben hozott bírósági döntések bírálata, sőt kommentálása is sértheti a bírói függetlenség elvét.

Ugyanakkor beszámolónkban nem hallgathatjuk el, hogy panaszosaink egy igen jelentős része – sokszor már a büntetés-végrehajtási intézetben megfogalmazott beadványában – szóvá teszi azt is, hogy elmarasztalására a bíróság tévedése folytán, esetleg a bíróság elfogultsága, előítéletessége miatt került sor. Természetesen e panaszokkal érdemben nem tudunk foglalkozni, ezeket – a panaszban megfogalmazott körülményekre figyelemmel – rendszerint vagy az Országos Igazságszolgáltatási Tanácshoz vagy a Legfelsőbb Bíróság elnökéhez továbbítjuk.

Maga a jelenség azonban megér egy rövid kitekintést arra, hogy a hazánkban, illetőleg az általában a mértékadónak tartott országokban hogyan néznek szembe, illetve hogyan próbálnak szembesülni az ilyen jellegű „gyanakvásokkal”.

Közismert, hogy az angolszász típusú jogrendszerek többségében – mindenekelőtt az Amerikai Egyesült Államokban – az ún. esküdtbíráskodás intézményét alkalmazzák, ami lényegében megfelel az igazságszolgáltatásban való „néprészvétel” elvének. Más

szavakkal megfogalmazva ez azt jelenti, hogy a bűnösség kérdésében egy laikusokból álló testület mondja ki a „verdiktet”. (Az esküdtszék tagjainak természetesen elfogulatlanok, és a szó szoros értelmében feddhetetlennek kell lenniük.)

A büntető igazságszolgáltatásban hasonló intézményt jelent Magyarországon az *ülnökök* (korábbi terminológiával élve: „népi ülnökök”) bevonása az ítélkező munkába. Ez az esetek döntő többségében azt jelenti, hogy a hivatásos bíró mellett kettő, az önkormányzatok által megválasztott laikus szereplő is részt vesz az ítélet meghozatalában.

Erre tekintettel, joggal merül fel az igény, hogy olyan esetekben, amikor a büntetőeljáráásban terheltként vagy sértettként szereplő személy roma származású, nem lehetne-e (nem kellene-e) megteremteni a jogszabályi feltételeit annak, hogy a *döntéshozatalban roma ülnök is részt vehessen*.

Ezzel összefüggésben említést érdemel az ülnökök megválasztására vonatkozó jogszabályok módosítása.

A kisebbségi törvény módosításakor a települési kisebbségi önkormányzatok feladat- és hatásköre bővült a helyi bíróságokba történő *ülnökválasztás jogával*. A részletszabályok hiánya miatt azonban egyelőre nem lehet tudni, hogyan működik majd a gyakorlatban, illetve, hogy milyen szempontok alapján fogják kiválasztani az ülnököket. Tekintettel arra, hogy nem ismert előttünk még olyan elemzés vagy hatásvizsgálat, amely az ülnöki szerep fentieknek megfelelően történő átértékelését eredményezné, ezért – e beszámoló keretei között – csupán a felvetést fogalmazzuk meg.

Ha ettől az intézkedéstől az igazságszolgáltatással kapcsolatos panaszok számának csökkenését remélhetnénk, feltétlenül érdemes lenne e kérdéskört elmélyültebben tanulmányozni.

Külön fejezetben foglalkozik a beszámoló a kisebbségi szervezetek állami finanszírozásában részt vállaló *közalapítványok* tevékenységével, sokrétű munkájuk elemzésével a beérkezett panaszok tükrében.

2005-ben – az elmúlt évekhez hasonlóan – a *szociális, a lakhatási, valamint a gyermeki jogokkal* összefüggő panaszokat szinte kivétel nélkül roma kisebbséghez tartozó emberek juttatták el hozzánk. Beadványaikban a mindennapi életükben jelentkező legsúlyosabb problémák megoldásához kérték segítségünket. Ezeket az ügyeket gyakran vizsgáltuk a helyszínen, így a szegénység és a társadalmi kirekesztettség különböző formáival konkrét élethelyzetekben személyesen is szembesültünk.

A kisebbségi biztos beszámolójában részletesen bemutatjuk az *egyenlő bánásmódról szóló törvény* hatásait, felvázoljuk az antidiszkriminációs jog legfontosabb elemeit, ennek érdekében bemutatjuk – konkrét jogesetekkel, ügyekkel illusztrálva – a diszkrimináció tipikus előfordulási eseteit. Végezetül ugyancsak ebben a fejezetben vázoljuk a kodifikáció során kialakult vitákat is, figyelembe véve egyrészt az antidiszkriminációs jog fogalomkészlete fejlesztésének általunk szükségesnek tartott irányát, másrészt pedig bemutatjuk az Egyenlő Bánásmód Hatóság jogállását illetően megfogalmazott „különvéleményünket”, illetve egyéb észrevételeinket is.

Külön fejezetet szenteltünk a kisebbségi ombudsman jogfejlesztő munkájának, valamint Az Európai Unió által meghirdetett transznacionális antidiszkriminációs projektekből való részvételünk keretében tartott rendezvényeinknek.

A beszámoló teljes szövege 2006. március 31-től olvasható a www.obh.hu ill. a nemzetisegek.hu internetes oldalon is.

MEGHÍVÓ

A Filantróp Társaság Barátság Egyesülete zenés , irodalmi **Barátság**-délutánt rendez a Budapest, XI. kerületi

Karinthy Szalonban, 2006. április 25-én, kedden du. 17 órakor.

Közreműködnek: Geiger György és Maros Éva, a Liszt-díjas, Érdemes művészek, Murányi Gábor újsáíró-szerkesztő, Ember Mária írói hagyatékának gondozója, Hadzsikosztova Gabriella színművész, Berényi Mária, Milosevits Péter, Fuhl Imre és Dékány Márk írók és költők.

Minden tagunkat, olvasónkat szertetettel várjuk!